

ՍԻՄԵՈՆ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԵՐԵՒԱՆՅԻ

ՊԱՐՏԱՎԱՐ

Սկիզբը՝ թիվ Դ., է., Թ.:

ԳԼՈՒԽ Զ.

ՈՐՈՒՄ ՑՈՒՅՑ Է ՏՐՎՈՒՄ, ԹԵ ԻՆՉ ՊԱՏՃԱՌՆԵՐՈՎ ՀԱՅԵՐՍ
ՀԱՎԱՏԱՐԻՄ ՄՆԱՅԻՆՔ ԲՈՒՆ, ՃՇՄԱՐԻՏ ՀԱՎԱՏՔԻՆ, ԵՒ ԹԵ ՈՐՈՆՔ
ԷՒՆ ՄԵՐ ԺՈՂՈՎՆԵՐԻ ՊԱՏՃԱՌՆԵՐԸ

Նամաձայն սուրբ վարդապետների վկայության՝ ճշմարտությունը մեկն է, եւ այն երբեւէ չի կարող խեղաթյուրվել կամ այլալվել: Իսկ ահա ստությունը բազում է, եւ այն, կորցնելով միակ ճշմարտությունը, այս ու այն կողմ է դեգերում՝ չգտնելով մի հիմք, որին կարելի է ապավինել: Եւ Հայոց ազգը մինչեւ այժմ նույնիսկ չմտածեց ու ոչ էլ փորձեց շեղվել կամ հեռանալ այն միակ, բուն ճշմարտությունից, այլ մշտապես բեւեռված մնաց այդ ճշմարտությանը: Որովհետեւ մեր Փրկչի 310 թվականին, երբ քրիստոնյաների բոլոր ազգերն ու Եկեղեցիները դեռեւս Քրիստոսի քարոզած ու Նրա սուրբ առաքյալների միջոցով հաստատված միեւնույն հավատքին եւ դավանանքին էին պատկանում, հավատք եւ դավանանք, որն ընդունել եւ կանոնակարգել էին առաքյալներին իրենց աչքով տեսած ու նրանց հետեւորդը եղած սուրբ հայրերը, այդ ժամանակամիջոցում, երբ մեր Սուրբ Գրիգոր Լուսավորիչը շրջում էր Կեսարիայում, Երուսաղեմում, Կոստանդնուպոլսում՝ «Նոր Հռոմ» կոչված քաղաքում եւ այլ քաղաքներում, ո՛չ ինքն իմացավ նման բան ու ո՛չ էլ այդ վայրերում տեսավ կամ լսեց, որ մեկ Քրիստոսին երկուսի բաժանեին, մեկ Սուրբ Հոգուն երկուսի «ճեղքերին»՝ ասելով, թե Նա «Հորից եւ Որդուց» է [բխում]: Կամ թե՛ սուրբ Խորհրդին ջուր, աղ եւ ձեթ խառնեին ու խմորեին անխմորը եւ անապականը: Կամ էլ հանդերձյալ հուրը «սահմանավորեին» որոշակի ժամանակի մեջ՝ մեղքերի այրման եւ արդարացման «նպատակով», եւ այսպիսի շատ նորամուծ կանոններ, որոնք հետո սահմանվեցին:

Նույնպես նաեւ մեր Սուրբ Լուսավորչից հետո այն կողմերը գնացին Սուրբ Արիստակեսը եւ Ներսես Մեծը, որոնք եւս ո՛չ լսեցին ու ո՛չ էլ տեսան այդպիսի բաներ: Այլ ինչ որ տեսան ու լսեցին, նույնն էր, ինչ իրենք իսկ գիտեին, եւ Հայոց ազգին ավանդեցին այդ ամենը, ինչն էլ մենք մինչեւ այսօր անայլալեւիորեն պահեցինք: Այդ իսկ պատճառով էլ միայն Հայոց եկեղեցին հավատարիմ մնաց սկզբնական հավատքին ու չփոփոխվեց:

Եւ եթե մեկն ասի, թե «այդ ինչպէս եղավ, որ ուրիշները խեղաթյուրեցին սկզբնական հավատքն ու դավանությունը, իսկ միայն հայերը հավատարիմ մնացին այդ նույն հավատքին եւ դավանությանը», ես այս երկու գլխավոր պատճառները պիտի մեջբերեմ: Նախ՝ մեր Սուրբ Գրիգոր Լուսավորչի աստվածահաճո եւ ընդունելի աղոթքները, որով նա Աստծուց խնդրեց, որ ըստ շարականի՝ «այստեղ թշնամիները չգորանան, հերձվածողների աղանդները չբուսնեն»: Եւ երկնքից աստվածային ձայնն էր հնչում՝ ասելով, թե «քո խնդրանքները պիտի կատարվեն»: Երկրորդ պատճառն այն էր, որ ամենագետն Աստված, գիտենալով, որ մեր թագավորներն ու իշխանները բիրտ եւ խստապարանոց էին, որի պատճառով էլ իրենց հետագա ապահով իշխանության տարիներին հավատարիմ չէին մնալու միեւնույն, սկզբնական հավատքին (ինչը որ հայտնապես երեւաց Սուրբ Տրդատից հետո), ուստի այս ճշմարիտ հավատքն ու մաքրամաքուր դավանությունը մեր ազգի մեջ հաստատելուց եւ արմատավորելուց հետո մեր ազգից իսկույն վերցրեց թագավորությունն ու մարմնավոր իշխանությունը եւ մեզ ենթակա դարձրեց ուրիշների իշխանությանը, որպեսզի վերջիններիս ծառայության ներքո կաշկանդված լինելով՝ անկարող լինեինք հավատքի մասին այլեւայլ բաներ խորհելու կամ էլ թե մի որեւէ կանոն նորապես սահմանելու: Ինչպես որ մյուս ազգերի պարագայում եղավ, քանի որ նրանք, որ ունեին եւ դեռեւս ունեն իրենց թագավորությունը, առավել մեծ ապահովության մեջ գտնվելով՝ երբ, որքան եւ ինչպես կամեցան, գործեցին ըստ իրենց ցանկությունների ու կանոններ սահմանեցին եւ դեռեւս սահմանում են այն, ինչ կամենում են: Այդպես նաեւ հունաց ազգը, ինչպես նաեւ ասորիները, որոնք հույների իշխանության տակ էին, նախնիներին դեմ նորանոր ինչպիսի կանոններ էլ որ սահմանեցին, իրենց թագավորության կանգուն լինելու ժամանակահատվածում արեցին, իսկ երբ հույների թագավորությունն անկում ապրեց, նրանք կանգ առան այն տեղում, ուր հասել էին: Իսկ ահա Հայոց ազգի պարագայում, երբ ընդունեցին նախնիների սահմանումներն ու

կանոնները, նրանցից վերցվեց թագավորությունը, այդ իսկ պատճառով էլ նրանք այլևս ժամանակ չունեցան որեւէ նոր կանոններ սահմանելու, այլ հազիվ կարողացան պահել այն, ինչ ընդունել էին:

Եւ թեպետ այդ սկզբնական ժամանակաշրջանում մեր ազգը ժողովներ ունեցավ՝ տվյալ ժամանակի հայրապետների ու իշխանների միաբանությունամբ, սակայն այդ ժողովները ո՛չ թե որեւէ նոր կանոն սահմանեցին կամ սկզբնական կանոնները խեղաթյուրեցին, այլ խափանեցին նորամուտը կանոնները եւ այն առաջինները վերահաստատեցին: Որովհետեւ Քաղկեդոնի աշխարհավեր ու ազգաբաժան ժողովը ոչ միայն իր ժամանակում խանգարիչ բնույթ ունեցավ սկզբնապես հաստատված կանոնների համար եւ պատճառ դարձավ խռովության, այլ նաեւ պատճառ ու ճանապարհ դարձավ զանազան նորանոր հերձվածների եւ հատկապես «զորավիգ» եղավ Նեստորի հայհոյությունը: Քանի որ մինչեւ Քաղկեդոնի ժողովը նեստորականները հալածականներ էին՝ գլխիկոր ու սեւերես երեւալով ուղղափառների մեջ: Նրանք նույնիսկ չէին կարողանում համարձակորեն շրջել, մինչդեռ այս նեստորադավան ժողովից հետո այնքան համարձակություն ձեռք բերեցին, որ մինչեւ իսկ սկսեցին իրենց ազանդը հայտնապես քարոզել հույներին, ասորիներին ու հայերին: Եւ թեպետ այդ ժամանակ Նեստորն արդեն վախճանվել էր, սակայն կարծես թե վերակենդանացավ իր հետեւորդների միջոցով, որոնք գլխավորեցին այդ ժողովը եւ համարձակություն ստացան: Ահա թե ինչու Քրիստոսի Եկեղեցին՝ հույների, ասորիների, հայերի եւ լատինների [երկրներում] երկար ժամանակ ասես ալեկոծության ու խռովության մեջ էր, ինչն անհանգստացնում էր մինչեւ իսկ բարեպաշտ Զենոն թագավորին, որը հրամայեց ժողով գումարել եւ մերժել ու նզովել Քաղկեդոնի ժողովը եւ Լեոնի տոմարը, ինչպես որ ասացինք ավելի վերելում: [Այս վերջին ժողովի մասնակիցները] նամակ գրեցին նաեւ մեր սուրբ հայրապետ Բաբկենին (որը չորրորդն էր Սահակ Մեծից հետո), որպեսզի նա եւս նույնն անի (մերժի ու նզովի Քաղկեդոնի ժողովը եւ Լեոնի տոմարը): Ուստի մեր սուրբ հայրապետը նամակ ուղարկեց ասորիներին դեպի Վիրք եւ Աղվանք ու Փրկչի 495 թվականին ամենքին ի մի հավաքելով՝ միաբանությամբ նզովեց այն նույն [Քաղկեդոնի] ժողովն ու այն ընդունողներին:

Այդ ժամանակներից սկսած՝ նույն խռովությունը չէր դադարում, քանի որ տարբեր-տարբեր վայրերում բուսնում էին միեւնույն ազանդավոր-

ները՝ ապականելով պարզամիտների մտքերը: Ուստի Փրկչի 525 թվականին մեր Ներսես կաթողիկոսը մեծահանդես ժողով գումարեց Դվինում, եւ ժողովականները նզովքներով սահմանեցին Հայոց ազգի համար՝ անշարժ լինել ու հավատարիմ մնալ նախնիների դավանությանը, «Սուրբ Աստուած»-ն ասել «խաչեցար»-ով հանդերձ, սուրբ Խորհուրդն անապականաբար, առանց ջրի կատարել, որպիսին որ սովորություն էր նախնիների ժամանակներից սկսած:

Եւ ապա Փրկչի 642 թվականին Եզր կոչված մեր կաթողիկոսը հույների Հերակլ թագավորի կանչով գնաց Կարին եւ նրա սնոտի փառատրության ու ժամանակավոր խոստումների պատճառով խաբվելով՝ հավանություն տվեց նրա ասածներին՝ ընդունելու Քաղկեդոնի ժողովը եւ երկաբնակ լինելու: Ահա այդպես մեր ազգը փոքր չափով միայն ընդունեց այդ ժողովը: Ինչո՞ւ եմ ասում «փոքր չափով», որովհետեւ մեր ազգի երեւելի վարդապետներից ու եկեղեցականներից շատերը չհետեւեցին Եզրին եւ ընդունեցին նրան, այլ մանավանդ մերժեցին նրան էլ, նրա դավանանքն էլ:

Իսկ ահա Եզրից հետո էլ հաջորդ հինգ կաթողիկոսները՝ Ներսեսը, Անաստասը, Իսրայելը, Սահակը եւ Եղիան, որոնք թեպետ այն նույն աղանդին չէին պատկանում, սակայն անկարող եղան Եզրի ներմուծած հերձվածք դուրս վանել մեր ազգից, որովհետեւ զանազան տեղերում «Սուրբ Աստված»-ն առանց «խաչեցար»-ի էին ասում, սուրբ Պատարագը ջրի խառնումով էին կատարում եւ Եզրից «Ժառանգած» լինելով՝ Քրիստոսի համար «երկու բնություն» էին ասում, ոմանք՝ կամավորաբար, իսկ ոմանք էլ՝ ակամա: Եւ քանի որ հույները տվյալ ժամանակամիջոցում մեր ազգն ու երկիրն իշխանաբար ենթարկել էին իրենց, իբրեւ ծառաների անարգում էին մեզ՝ անխղճաբար ծառայեցնելով իրենց մարմնավոր գործերին, ծաղրում, հայհոյում էին մեզ՝ «հերձված» ու «հերետիկոս» կոչելով մեր ազգին եւ ոչ թե «քրիստոնյա»:

Այնուհետեւ Աստված տեսավ մեր ազգի խեղճությունն ու մի Մովսես բարձրացրեց մեզ համար՝ Մեծն Սուրբ Հովհան Օձնեցուն, որը լցված էր Սուրբ Հոգու շնորհներով ու փառավորված էր Աստծուց եւ մարդկանցից ու մանավանդ նախանձահույզ եւ ջատագով էր ուղղափառությանն ու սուրբ հայրերի կանոններին: Նա Աստծու տնօրինությամբ մեր ազգի կաթողիկոս դարձավ Փրկչի 725 թվականին: Նա (Հովհան Օձնեցին), տեսնելով մեր ազգի լիակատար խեղճությունը, հավատքի արատավորումը եւ նախնիների սահմանած կանոններից շեղումը, «հերետիկոս» կոչվելն ու

մարմնավոր ծառայություն անարգանքին ենթարկվելը, հույներին ծաղրվելը եւ հայհույվելը, չկարողացավ հանդուրժել այդ բոլորը: Ուստի գնաց արաբների իշխանի մոտ (որը զորացած լինելով՝ այդ ժամանակաշրջանում տիրել էր Հայոց աշխարհին) եւ իր մաքուր վարքի ու սքանչելագործի համբավի շնորհիվ մեծ սիրով ընդունվեց վերջինիս կողմից: Իշխանի հրամանով էլ Հովհան Օձնեցին մեր ազգի միջից ու մեր երկրից բոլորովին արմատախիլ արեց եւ հալածեց հույն ազգի բոլոր ներկայացուցիչներին: Եւ ապա ժամանակի եպիսկոպոսների ու իշխանների մասնակցությամբ մի մեծահանդես ժողով գումարեց Մանազկերտ քաղաքում եւ մեր ազգն ու երկիրն իսպառ մաքրեց, սրբեց Քաղկեդոնի աղանդից, որը Եզրից ներմուծվել-մնացել էր, եւ ամենուրեք սահմանեց, որ նախնիների կանոնակարգության համաձայն՝ անհրաժեշտ է «Սուրբ Աստուած»-ը «խաչեցար»-ով հանդերձ ասել, սուրբ Խորհուրդն անապակ գինով կատարել՝ առանց ջրի, եւ Քրիստոսին «մեկ բնությամբ» խոստովանել՝ համաձայն սուրբ հայրերի դավանության: Թող որ օրհնությամբ լինի նրա հիշատակը: Եւ այդպիսով մեր ազգն ու Եկեղեցին, այս սուրբ հայրապետի հաստատած կարգադրությամբ, Աստծու շնորհներով անարատ մնաց հերձվածողների բոլոր աղանդներից՝ մինչեւ Փրկչի 1116 թվականը, երբ Սուրբ Գրիգորը եւ Սուրբ Ներսեսը, անօրեններից վշտացած, հայրապետական աթոռը փոխադրեցին Կիլիկիա:

Սակայն որոշ ժամանակ անց, ինչպես Սուրբ Գրքում է ասվում, խառնակվեցին հեթանոսների հետ եւ ուսանեցին նրանց գործերը: Քանի որ միայն Սուրբ Գրիգորը եւ Սուրբ Ներսեսը՝ նրա Շնորհալի եղբայրը (հոգեկիր եւ Աստծու շնորհներով լցված լինելով), հավատարիմ մնացին ուղղափառ հավատքին ու աստվածահաճո գործերին եւ մեր ազգը նույնպես միեւնույն նախնավանդ ծիրից ներս պահեցին: Նրանք թեպետ բազմիցս հանդիպեցին հույն ազգի ընդդիմությանը, սակայն Աստծու շնորհներով հաղթող գտնվեցին ամեն հարցում, ինչը որ հայտնապես երեւում է սույն երանելիների գրություններից:

Իսկ նրանցից հետո մեր ազգի ներկայացուցիչներից ոմանք՝ կաթողիկոսներ, վարդապետներ ու թագավորներ (որոնք կոչվեցին Ռուբինյաններ՝ առանձնանալով հույների՝ այդ ժամանակաշրջանում տիրապետող թագավորությունից), սկսեցին կաղալ՝ մեկ այս, մեկ այն կողմ ընթանալով: Նրանք մի ժամանակ ժողով գումարեցին՝ կաթողիկոսներով ու թագավորներով հանդերձ, եւ հայտնապես ընդունեցին Քաղկեդոնի ժողովը՝

նմանվելով նրանց, ովքեր ասում էին՝ «այն Մովսեսը, որ մեզ Եգիպտացիների երկրից հանեց, չգիտենք, թե ինչ պատահեց նրան... Եւ կուռք ստեղծեցին ու զոհեր մատուցեցին»: Այս պատճառով էլ Աստված բարկանալով՝ անապատում հարվածեց նրանց կաթողիկոսներով ու թագավորներով հանդերձ, ինչպես նաեւ նրանց, ում վրա իրենց հույսն էին դրել:

Ահա թե ինչու այդ ժամանակ մեր երկրում եղող երեւելի եւ գիտուն վարդապետները հրաժարվեցին Կիլիկիայում բազմող կաթողիկոսներից ու չհնազանդվեցին նրանց եւ դեռ բազմիցս գրություններով նախատում եւ հանդիմանում էին նրանց լուսավորչական գործունեության շեղվելու համար: Այս երեւելի եւ գիտուն վարդապետների թվում էին երանելի Մխիթար վարդապետը՝ Գոշ կոչվածը, Սանահինի Գրիգոր վարդապետը, Սյունիքի վարդապետներն ու մանավանդ մեր հավատքի հաղթող սպառազենները՝ Սուրբ Հովհան Որոտնեցին եւ Գրիգոր Տաթեւացին՝ իրենց հետեւորդներով, որոնք ամենքը ո՛չ նրանց (ուրացողներին) ընդունեցին եւ ո՛չ էլ հայրապետին, ինչն էլ պատճառ էր դարձել, որ այս դպրատանն ուսանած երանելիները եւ շատ այլ գիտուն վարդապետներ ժամանակին հրաժարվել էին նրանցից (ուրացողներից), եպիսկոպոսություն ընդունել, ուստի վարդապետության աստիճանին էին մնացել: Իսկ ահա ամբողջ Վասպուրականն էլ ո՛չ միայն ընդունեց նրանց (ուրացողներին), այլ նաեւ ընդգեմ նրանց հատուկ կաթողիկոս ընտրեց Աղթամար կղզում, ինչը, սակայն, այսօր որպես չար օրինակ է հայտնի՝ նրանց գործած անկարգությունների պատճառով: Ու կարելի է ասել, որ այդ ժամանակաշրջանում մեր խղճալի ազգը ոչ միայն մարմնավոր տերությունից էր զրկված, այլ նաեւ որբացած էր հոգեւոր տերությունից: Այդ էլ առիթ դարձավ, որ քաղկեդոնիկներն ու այլ, զանազան հերձվածողներն սկսեցին համարձակապես ելումուտ անել մեր երկիր՝ մեր ժողովրդի մեջ, եւ իրենց որջերը կառուցել այստեղ եւ այնտեղ ու ապականել պարզամիտներին: Այդ հերձվածողներից էին պիղծ Բարդուղը եւ Հովհան Քոնեցին ու այդպիսի շատ այլ հերձվածողներ:

Այնուհետեւ մեր Լուսավորչի աղոթքների շնորհիվ Աստված գթաց մեր անտերացած ազգին եւ բարձրացրեց մեր վերջին շրջանի լուսավորիչներին՝ Հովհան Որոտնեցուն եւ Գրիգոր Տաթեւացուն, որոնք ոչնչով պակաս չէին Հովհան Օձնեցուց: Այս երկուսը, իրենց աշակերտներով եւ հետեւորդներով հանդերձ, ինչպես հուրը եղեգի դեմ, իսպառ հալածեցին եւ մեր ազգի միջից վտարելով՝ բոլորովին կորստյան մատնեցին

ամեն տեսակի չար որոմները եւ ապա իրենց քարոզությամբ ու ժողովներով, ժամանակի իշխանների եւ վարդապետների հետ մաքրեցին ու վերաուղղեցին ապականվածն ու թյուրվածը եւ մեր ողջ ազգն անսասանորեն հաստատեցին այն առաջին, միեւնույն ճշմարտության հիմքի վրա: Այս իմաստուն վարդապետների հավատն ու դավանությունն ահավասիկ հայտնապես երեւում է իմաստությամբ հեղված նրանց գրություններում:

Իսկ այս երանելիներից հետո ուրիշ երեւելի ու գիտուն վարդապետներ էլ հայտնվեցին, որոնք նույնպես խոսեցին հավատի մասին եւ մեր ազգի համար գրքեր հեղինակեցին՝ նույնաշավիղ ու համաձայնող լինելով մեր նախնի սուրբ հայրերի հետ, որոնց հիշատակեցինք մինչեւ այս պահը, եւ որոնց գրությունն իսկ վկայում է նրանց դավանության մասին:

Մենք նույնպես, որ ամենքից ամենահետինն ենք, մեր այս երանելի նախնիների հավատն ու դավանությունն ունենք՝ Աստծու շնորհներով: Նրանց նույնագիծ շավղին հետեւելով՝ հավատում ենք Սուրբ Երրորդությանը՝ մեկ Աստված եւ Երեք Անձինք. Երեք Անձ՝ Մեկ Բնության մեջ, եւ Մեկ Բնություն՝ Երեք Անձից կազմված.... Համագո եւ համագոր, անհասանելի ու անիմանալի երկնավորների եւ երկրավորների համար: Հայր, Որդի եւ Սուրբ Հոգի՝ ո՛չ թե երեք աստված, այլ Մեկ Աստված: Միայն Հայրը՝ անսկզբնաբար ու անսպառապես Որդուն ծնող եւ Սուրբ Հոգուն բխող: Սակայն ոչ թե մեկը մյուսից մեծ կամ փոքր, հետին կամ առաջնային է, այլ համագո, համաբնութենական ու համապատիվ՝ ավելի առաջ, քան բոլոր հավիտենությունները: Եւ Սուրբ Երրորդության Երեք Անձանցից մեկը՝ Հոր Որդին եւ Բանը, Աստված՝ Աստծու կամքով ու Հոր եւ Սուրբ Հոգու հաճությամբ ժամանակի մեջ իջավ երկիր՝ Աստվածածին Կույս Մարիամի մեջ, ու նրա ամենամաքուր արգանդում հղացավ Սուրբ Հոգուց եւ միեւնույն պահին նրանից մարմին առավ՝ բանական հոգով ու մտքով հանդերձ: Եւ դա տեղի ունեցավ ո՛չ թե շարունակական գործընթացով, ինչպես մեր պարագայում է, այլ միաժամանակ ու միեւնույն պահին, երբ Սուրբ Կույսն իր հավանությունը տվեց՝ ասելով. «Թող քո խոսքի համաձայն լինի ինձ»: Այդ նույն վայրկյանին ամենամաքուր Սուրբ Կույսի արյունը շնորհվեց, թանձրացավ, ձևավորվեց, հոգեւորվեց ու աստվածացավ Սուրբ Հոգու ներգործությամբ, Որի կամքը կատարյալ գործ իսկ է: Եւ [Որդի Աստված] հայտնվեց որպես ճշմարիտ ու կատարյալ մարդ՝ ճշմարիտ եւ կատարյալ Աստված մնալով հանդերձ: Ու կոչվեց Քրիստոս, այսինքն՝ Օծյալ Տեր, քանի որ ըստ

Իր մարդկության օծվեց Աստծուց եւ աստվածացավ ու միաժամանակ եղավ Աստված եւ Մարդ։ Քանի որ աստվածությունն ու մարդկությունը միավորվեցին անշփոթաբար եւ սքանչելի խառնումով, ու եղավ մեկ Քրիստոս՝ մեկ անձով, մեկ բնությամբ, մեկ կամքով եւ մեկ ներգործությամբ միավորված։ Ուստի եւ միեւնույն Քրիստոս, Աստված եւ Մարդ լինելով, աստվածային հրաշքներ էր գործում ու կամավորաբար կրում էր մարդկային կրքերը՝ առանց մեղքերի եւ անգոսնելի կրքերի։ Այս նույն Քրիստոս խաչվեց ու մեռավ Իր չարչարելի մարմնով եւ մնաց անչարչարելի ու անմահ՝ Իր Աստվածությամբ։ Նա է՛ Աստված էր, է՛ Մարդ, ոչ թե բաժանաբար, այլ որպես մեկ, միավորությամբ, որովհետեւ Նա, Ով անմահ էր, նույն Ինքը մահացավ մահվամբ, եւ նույն Ինքը, որ մահկանացու էր, անմահացավ Անմահի հետ։ Ինչպես ասում է Սուրբ Ներսես Շնորհալին, «Աստվածային անմահ բնությունը մեռավ մահկանացուի մարմնով, եւ մահկանացուն, Նրան միանալով, անմահ դարձավ Անմահի հետ»։ Ոչ թե մեկն անմահ էր, իսկ մյուսը՝ մեռած, քանի որ այդ դեպքում բաժանում տեղի կունենար, այլ Նա, Ով անմահ է, նույն Ինքը մեռավ, ու Նա, Ով մեռավ, անմահ մնաց։ Եւ թեպետ չարչարանքն ու մահը չեն կարող դիպչել Աստվածությանը, սակայն այն մարմինը, որը չարչարվում եւ մեռնում էր, անբաժանելի միավորությամբ միացած էր Աստծուն ու Աստծու մարմինն էր դարձած, այդ իսկ պատճառով էլ նրա (Քրիստոսի մարմնի) չարչարանքն ու մահը համարվում են Աստծո՛ւ չարչարանք եւ մահ եւ ո՛չ թե մարդու։ Որովհետեւ միեւնույն անչարչարելի եւ անախտակիր Աստվածությունն էր, որ չարչարվեց ու մեռավ Իր չարչարելի եւ մահկանացու մարմնով։ Այս հավատքով է, որ մենք՝ հայերս, ասում ենք. «Սուրբ Աստված, որ խաչվեցիր մեզ համար, ողորմի՛ր մեզ»։ Սա՛ է Հայաստանյայց Սուրբ Եկեղեցու հավատն ու դավանությունը մեր Սուրբ Գրիգոր Լուսավորչից սկսած մինչեւ այսօր եւ մինչեւ աշխարհի վախճանը։ Քանի որ եթե այն խաչվածը ճշմարիտ Աստված չլիներ, Նրա խաչվելը մեզ համար որեւէ օգուտ չէր ունենա, եւ այդ դեպքում ի՞նչ պարտավորություն կարող էր լինել մեզ վրա՝ երկրպագելու այդ խաչյալին ու Նրա խաչին, եթե Նա Աստված չէր։ Եւ եթե այդ խաչվածն Աստված չէր, Նրա մարմինն ու արյունն Աստծու մարմին եւ արյուն չէին լինի, այլ լոկ մարդու։ Եւ այդ դեպքում ուրեմն ի՞նչ հարկ էր, որ մենք մարդու մարմինն ու արյունը ուտեինք եւ ըմպեինք, մի՞թե մենք գազան ենք. քա՛վ լիցի, թե այդպես կարծենք.... Այլ մենք հավատում ենք, որ այն խաչյալը ճշմարիտ

Աստված էր, եւ Նրա մարմինն ու արյունն Աստծու ճշմարիտ մարմինը եւ արյունն են: Այն բանի համար ենք ճաշակում, քանի որ հավատում ենք, որ Նրա արյունը մեզ համար փրկություն է լինելու, եւ Նրա մարմինը մեզ՝ մեռածներին համար կյանք ու կենսատու է լինելու՝ ըստ նույն Իր՝ Քրիստոսի անսուտ խոսքի, թե «Ով ուտում է Իմ Մարմինը եւ ըմպում Իմ Արյունը, հավիտենական կյանք ունի»:

ԳԼՈՒԽ Է. (Ա. Մ Ա Ս)

ՀԱՐՅՈՒՄՆԵՐ ԵՒ ԱՌԱՐԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ՝ ՈՒՂՂՎԱԾ ԵՐԿԱՔՆԱԿՆԵՐԻՆ՝ ՔՐԻՍՏՈՍԻ ՄԻՈՒԹՅԱՆ (ՄԵԿ ԲՆՈՒԹՅԱՆ) ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ

Նաեւ հակիրճ խոսենք Քրիստոսի մեկ բնության մասին, որովհետեւ քաղկեդոնականները, համաձայն իրենց դավանության, թեպետ Քրիստոսի մեջ երկու անձ եւ երկու բնություն են խոստովանում՝ ըստ Նեստորի, սակայն հայտնապես չեն ասում՝ «երկու անձ», որպեսզի «նեստորական» չկոչվեն, այլ ասում են՝ «մեկ անձ, մեկ դեմք եւ երկու բնություն»: Ուրեմն մենք նախ հակիրճ ցույց տանք, թե որն է անձը, եւ որն է բնությունը, ու այդուհետեւ միայն խոսենք նրանց հետ:

Համաձայն մեր սուրբ վարդապետների՝ անձն է, որ գործում է, իսկ բնությունն էլ անձն է, որով գործում է: Որպես թե՛ անձն անձն է, որը հատուկ դեմքով ու կերպարանքով է անձնավորված եւ զանազան ձևերով է ներկայանում ուրիշներին, սակայն ինքը միշտ նույնն է մնում, գործում, զգում ու շարժվում է այնպես, ինչպես կամենում է՝ անհաղորդ լինելով մյուս անձերի հետ: Այդպես օրինակ՝ Պետրոսը, որ մեկ անձ է, սակայն մյուս անձերից տարբերվում է իրեն հատուկ դիմային եւ անձնային հատկություններով, գործում, զգում, ապրում ու շարժվում է այնպես, ինչպես կամենում է՝ անհաղորդ մնալով մյուս անձերին: Իսկ ահա բնությունն այն է, որի միջոցով ապրում է Պետրոսի անձը, որով շարժվում, գործում եւ զգում է, որով եւ նմանվում է ուրիշ անձերին ու հաղորդակցվում է նրանց: Մարդու բնությունն արդյունք է հոգու եւ մարմնի միավորության կամ, այլ կերպ ասած, կենդանի, բանական ու մահկանացու լինելուն, եւ բնության այդ հատկանիշների միջոցով է, որ բոլոր անձինք հաղորդակցվում են միմյանց ու միանում են իրար, որովհետեւ ամեն մարդ կենդանի, բանական եւ մահկանացու է՝ բանական հոգու եւ մարմնի միավորություն

լինելով: Մինչդեռ մարդկանց անձերը միշտ անհաղորդելի են միմյանց ու զանազանելի, այս իսկ պատճառով անհնար է, որ երկու անձերը հաղորդակցվեն միմյանց ու միանան մեկմեկու:

Արդ, մեկ անհատ անձը, ինչպիսին Պետրոսն է, միայն իրեն հատուկ «դեմքով» առանձնավորաբար գործում ու անում է այն, ինչ կամենում է: Եւ թեպետ այս գործողն ու զգացողը Պետրոսի անձն է, սակայն այդ անձն իր բնությամբ է ապրում: Ու այդ բնությամբ, այսինքն՝ կենդանությամբ, բանականությամբ եւ մահկանացու գոյությամբ կամ, այլ կերպ ասած, հոգու եւ մարմնի միավորություն է շարժվում ու գործում: Քանի որ թեպետ անձն է, որ առանձնավորաբար երեւում ու գործում է, սակայն այն իր բնությամբ է կայանում, երեւում եւ գործում: Եւ եթե անձն իր բնությունից, այսինքն՝ կենդանությունից, բանականությունից եւ մահկանացու լինելու հատկորոշիչից կամ, այլ կերպ ասած, հոգու եւ մարմնի միավորությունից բաժանվի, այլեւս ո՛չ անձ կլինի, ո՛չ դեմք եւ ո՛չ գործող, որովհետեւ անձն առանց բնության չի կարող գոյություն ունենալ ու գործել: Նույնպես եւ բնությունն անձի միջոցով է կայանում ու ներգործում եւ առանց անձի միայն անունն է մնում: Այսպես ասած՝ բնությունն առաջ բերողն ու նյութն է, իսկ անձը՝ բնությունից առաջ բերվածն ու տեսակավորվածը: Անձը բնությունից է առաջանում, իսկ բնությունն անձով է հաստատվում եւ կայանում: Այս իսկ պատճառով այդ երկուսն առանց մեկը մյուսի չեն կարող գոյություն ունենալ, անձնանալ կամ մի ինչ-որ բան լինել: Իսկ դեմքն ու կերպարանքն այն տեսքն է, որով անձը հատկորոշվում, ճանաչվում եւ զանազանվում է ուրիշներից, եւ այդ հատկորոշիչներն էլ անձին են պատկանում ու անձին են վերագրվում եւ ոչ թե բնությանը: Ահա այսպես նախապես գիտենանք, թե որն է բնությունը, որը՝ անձը, եւ որը՝ դեմքը, ու այսուհետ միայն խոսենք....

Արդ, քաղկեդոնականներն ասում են, որ Քրիստոսի մեջ մեկ անձ, մեկ դեմք եւ երկու բնություն կա: Նրանք դա մեկնաբանում են՝ ասելով, որ «Բանն Աստծու միայն անձը եւ դեմքը միավորվեցին մարդկային բնության ու մարմնի հետ. ահա՛ թե ինչու ենք ասում մի անձ եւ մի դեմք: Իսկ ահա բնությունները չմիավորվեցին իրար, այդ իսկ պատճառով ասում ենք երկու բնություն»:

Այժմ հարցնենք նրանց. եթե այն աստվածային Անձը, Որին, բացի իր աստվածային բնությունից, միավորված եք համարում նաեւ մարդկային բնությանը, ուրեմն, համաձայն ձեր տեսակետի, այդ միավորու-

Թյան ժամանակ կամ Միավորվածի մեջ աստվածային բնությունը գոյություն չունենա, այդպես չէ, քանի որ դուք ասում եք, որ միայն աստվածային Անձը միավորվեց մարդկային բնությանը: Եւ եթե այդպես է, ուրեմն այն հայտնված Քրիստոսը, Որն աստվածային Անձի ու մարդու բնության միավորության արդյունք էր, Աստված չէր եւ ոչ էլ կարող էր աստվածային գործեր գործել, քանի որ, ինչպես արդեն ասացինք, անձը բնությամբ է կայանում ու գործում եւ առանց բնության ո՛չ կարող է գոյություն ունենալ ու ո՛չ էլ կարող է որեւէ բան գործել: Սակայն, ահավասիկ, տեսնում ենք, որ այդ Միավորվածի մարմինը նույնպես աստվածային գործեր եւ հրաշքներ էր գործում: Ուրեմն՝ այդ մարմինը, որը միավորված էր Բանի անձին, ինչպես որ դուք եք ասում, միավորված էր նաեւ ա՛յն անձի բնությանը, որի «միջոցով» աստվածային գործեր էր գործում: Եթե համառաբար պիտի հակադարձես՝ ասելով, թե աստվածային բնությունը միավորված չէր այն մարմնին, ուրեմն ես էլ պիտի ասեմ, որ համաձայն քո տեսակետի՝ հետեւում է, թե աստվածային անձը նույնպես միավորված չէր այն մարմնին, քանի որ, ինչպես նշեցինք, անձն առանց բնության ո՛չ ինքը կարող է գոյություն ունենալ, ո՛չ կարող է մարմնին միավորվել ու ո՛չ էլ կարող է աստվածային գործեր կատարել:

Դարձյալ, նաեւ ա՛յն հարցնենք. եթե Քրիստոսի այն մի անձը, ինչպես ասում եք, աստվածային էր (ինչը մենք նույնպես խոստովանում ենք), եւ այն երկու՝ իրարից բաժանված բնություններից մեկն «աստվածային» եք կոչում, իսկ մյուսը՝ «մարդկային», ապա ուրեմն այն մի դեմքին ինչ եք կոչում, «աստվածային», թե՛ «մարդկային»: Եթե «աստվածային» եք կոչում, սուտ եք ասում, քանի որ Քրիստոս մարդկային դեմքով երեւաց երկրի վրա ու իր երկրային ողջ կյանքի ընթացքում մարդկային դեմքով եւ կերպարանքով կենցաղավարեց, ինչը հայտնապես տեսանելի է սուրբ Ավետարանում: Որովհետեւ աստվածային դեմքը ո՛չ երեւում է եւ ո՛չ շոշափվում: Իսկ եթե Քրիստոսի դեմքը «մարդկային» եք կոչում, դարձյալ սխալվում եք, քանի որ դեմքը եւ կերպարանքը անձո՛վ են պայմանավորված ու ո՛չ թե բնությամբ, ինչպես որ ասացինք վերելում: Արդ, եթե Քրիստոսի անձն աստվածային է, ուրեմն դեմքը եւս աստվածային էր, իսկ եթե դեմքը մարդկային էր, ապա նաեւ անձն էր մարդկային: Այստեղից հետեւում է, որ եթե Քրիստոսին հավատում եք որպես մարդացած Աստծու, պիտի ասեք, թե Նա աստվածային եւ մարդկային միավորված մի դեմք ուներ, ինչին նաեւ մենք ենք հավատում:

Կրկին հարցնեմ քեզ. եթե հավատում ես, որ աստվածային անձն ու դեմքը միավորվել են մարդկային բնությունը եւ դեմքի ու նրա հետ մեկ է եղել, ինչպես որ նաեւ դուք եք ասում, ուրեմն ինչո՞ւ չեք հավատում, որ աստվածային բնությունն էլ միավորվել է մարդկային բնությանը եւ նրա հետ մեկ բնություն է դարձել: Չէ՞ որ Բանն Աստված ինքնակամորեն հոժարեց միավորվել մարմնի հետ ու մարդանալ եւ ո՛չ թե ակամա կամ հարկավորությունից ու բռնությունից ելնելով՝ արեց դա. ուրեմն ինչո՞ւ Նա պիտի անձով միավորվեր մարդու բնությանն ու մարմնին եւ այդ մարմնով չարշարվեր ու իր բնությունը բոլորովին հեռու եւ անհաղորդ պահեր այդ մարմնից: Եւ կամ թե՛ անձն առանց բնության ի՞նչ է, եթե ոչ զեթ անուն ու ձայն միայն:

Արդ, թեպետեւ այս քաղկեդոնականները բոլոր հարցերի առջեւ անպատասխան են մնում եւ իրավացի որեւէ ասելիք չունեն, սակայն երեք կարկատանված պատճառ են մեջբերում, որոնք տկար ու անհիմն են: Նախ՝ ասում են. «Սուրբ Երրորդության երեք անձանց դեմքերն ու անձինք իրարից բաժանված եւ զանազանված են, եւ մի բնությունը (էությունը)՝ Որդու անձն ու դեմքը, որը տարանջատված է Հորից եւ Սուրբ Հոգուց, խոստովանում ենք, թե միավորված է մարմնի հետ, քանի որ միայն Որդին մարմնացավ: Եւ չենք ասում, թե բնությամբ (կամ էությունամբ), որով Որդին մեկ է Հոր եւ Հոգու հետ, միավորված է մարմնին, որպեսզի չլինի թե Հայրը եւ Հոգին նույնպես մարմնացած կարծվեն: Այս իսկ պատճառով էլ ասում ենք՝ անձամբ միացած եւ ո՛չ թե բնությամբ»: Սա է երկաթնակների այն գլխավոր պատճառը, որի համար նրանք Քրիստոսին երկու բնությամբ են խոստովանում՝ առանց միավորության:

Այս պատճառաբանությանը պատասխանում են սուրբ հայրերը եւ մենք՝ ասելով, որ թեպետ երեք Անձանց բնությունը մեկն է, սակայն Անձերը տարբեր են: Արդ, միայն Որդո՞ւ անձը մարմնացավ իր առանձնական բնությամբ՝ այն [անշփոթաբար միաձուլելով] մարդուն հատուկ բնությանը, թեպետ [Քրիստոսի այդ մարմնացած] բնությունը մի է, ինչպես որ վերետում նշեցինք, եւ այդ նույն բնությամբ է, որ բոլոր մարդիկ հաղորդակցվում են միմյանց հետ, չնայած այն հանգամանքին, որ յուրաքանչյուր ոք իր անձով զանազանվում է մյուսներից, եւ յուրաքանչյուր անձ ինչ որ կամենում է, դա էլ անում է իր առանձնավորական անձնավորությամբ՝ անհաղորդ մնալով մյուսներին: Այնպես, ինչպես որ ոմն Պետրոսի ծնվելը կամ հիվանդանալը, վշտանալը եւ ուրախանալն ու

մյուս վիճակները, որոնք Պետրոսն ապրում է, բացարձակապես «պարտադիր» չէ մյուսների համար, որպես թե բոլոր մարդիկ էլ Պետրոսի հետ ծնվեին կամ հիվանդանային, նրա հետ վշտանային կամ ուրախանային: Որովհետեւ անձին հատուկ մի զարմանալի հատկություն է նաեւ այն, որ ամենքի համար ընդհանուր բնությունը նա այնպե՛ս է «առանձավորեցնում» իր համար («հարմարեցնում իրեն»), որ այն դառնում է միայն իրեն բնորոշ բնություն (առանձնավորություն), եւ իր այդ բնությամբ ինչ որ կամենում է, դա էլ անում է, եւ մյուս բնութենակից անձերն անհաղորդ են մնում նրան: Եւ ինչպես որ երբ որեւէ մեկի հայրն իր որդուն ամուսնացնում է, թե՛ նա (հայրը) եւ թե՛ նրա ողջ ընտանիքը կամակից ու գործակից են լինում այդ ամուսնությանը, սակայն ամուսնացողը միայն որդին է: Այդպես էլ Որդու մարդեղության պարագայում Հայրը եւ Սուրբ Հոգին միայն կամով ու հաճությամբ հաղորդակից եւ գործակից եղան ու ո՛չ թե որեւէ այլ կերպ: Քանի որ միայն Որդին մարմնացավ Իր առանձնավորական բնությամբ:

Երկրորդ պատճառն այն է, որ ասում են. «Եթե աստվածային բնությունը միավորվի մարդկային բնության հետ, շփոթ կլինի»: Սրան նույնպես մենք եւ սուրբ հայրերը պատասխանում են, որ թեպետ բնությունները միավորվեցին, սակայն անշփոթ մնացին, քանի որ շփոթը մարմիններին է հատուկ եւ ոչ թե անմարմիններին: Ինչպես որ մարդու մեջ անմարմին հոգին միավորվում է մարմնի հետ եւ մեկ՝ անհատ մարդու է ձեւավորում, սակայն չի խառնվում մարմնի հետ ու ոչ էլ իր բնությունն է այլափոխում:

Երրորդ պատճառաբանությունն այն է, որ ասում են, թե «աստվածային բնությունը միանգամայն պարզ է, անբաղադրելի ու անհպելի՝ արարվածների համար, այդ իսկ պատճառով ո՛չ միանում է արարված բնությանը եւ ո՛չ բաղադրվում»: Այս պատճառաբանությանը եւս մենք պատասխանում ենք՝ համաձայն սուրբ հայրերի դավանության, ըստ որում՝ այո՛, մենք նույնպես հավատում ենք աստվածային բնության պարզ ու անբաղադրելի լինելուն, սակայն ասա՛ ինձ այժմ, ո՛վ բաժանող, այն Անձը, Որը, ինչպես դու հավատում ես, Իր դեմքով միավորվել է մարդկային բնությանը, Աստված, աստվածային անձ եւ դեմք էր, թե՛ ոչ, ի՞նչ ես կարծում: Եթե հավատում ես, որ Նա Աստված եւ աստվածային Անձ էր, ապա ինչո՞ւ ես այդ աստվածային Անձին Իր աստվածային դեմքով անխտրաբար «միախառնում» մարմնին ու մարմնական կրթերին ենթակա դարձնում, իսկ

ահա աստվածային բնությունը հեռու եւ բաժանված ես պահում մարմնական կրքերից: Չէ՞ որ այդ նույն աստվածային Անձն էր, որ Իր աստվածային դեմքով կրում էր թուքը, ապտակն ու այդքան շարժարանքները: Ուրեմն՝ դու Նրան լոկ մարդկային անձ ու դեմք ես համարում եւ ո՛չ թե աստվածային: Քանի որ եթե հավատայիր Նրա աստվածային լինելուն, ապա Նրան նույնպես պարզ ու անախտակիր «կպահեիր», ինչպես Նրա բնությունն ես այդպես «պահում»: Մինչդեռ մենք հավատում ենք, որ այդ Անձն Աստված եւ աստվածային էր՝ Իր դեմքով: Իսկ ուր որ աստվածային անձն է, այնտեղ է նաեւ՝ Նրա աստվածային բնությունը, որով գործում եւ զգում է, քանի որ մեկն առանց մյուսի լոկ կոչում է, ինչպես որ ասացինք:

Սա որեւէ այլ պատասխան չունի: Բայց եթե հավատում է Աստծու Բանի մարդեղությունը, թերեւս միայն սա կարող է ասել, որ «այն անձը եւ դեմքը, որ միավորված է մարմնին, Աստված ու աստվածային է, սակայն Նա մարմնի կրքերի հանդեպ անհպելի ու անախտ մնաց, որովհետեւ Աստվածությունը միշտ պարզ ու անախտակիր է»: Այս առթիվ պիտի ասենք հետեւյալը. ո՛վ բաժանող, այդ ինչպե՞ս է հնարավոր, որ աստվածային անձը, մարմնին միացած լինելով, «կարողանա» ձեռնպահ ու անախտ մնալ մարմնական կրքերից. չէ՞ որ բնության միավորության պարագայում դա անկարելի է: Ուրեմն, քո կարծիքով, աստվածային անձը զորեղ եւ կարող է, իսկ բնությունը՝ տկար ու անզոր. այ՛ քեզ խելագար հերձված.... Արդ, եթե դուք հավատում եք, որ Բանն Աստծու Անձը, Որը կատարյալ Աստված էր, միավորվեց մարդկային բնությանը, ուրեմն պարտավոր եք հավատալ նաեւ այն բանին, որ այդ աստվածային Անձն Իր առանձնավորական բնությամբ միավորվեց, եւ քանի որ Աստված էր, ում հետ որ միավորվեց, նրան նույնպես աստվածացրեց Իր հետ միավորությանմբ, ու նրա հետ միանալով՝ եղավ Աստված եւ մարդ: Որովհետեւ եթե այդ միավորության մեջ աստվածային բնությունը «տեղ չուներ»՝ ձեր կարծիքով, ապա ուրեմն ո՛չ միավորողն էր Աստված եւ ո՛չ էլ միավորվածը, քանի որ Աստվածությունը բնությանն է հետեւում, ոչ թե անձին:

Այսպես ուրեմն՝ երկու տարբերակ կա քո առջեւ, ո՛վ բաժանող, ոչինչ ավելի. մի կո՞ղմ թող ավելորդաբանությունդ եւ այս երկուսից մեկն ընտրիր ու ընդունիր: Այսինքն՝ կամ հավատա, որ Քրիստոս մեկ է ամեն ինչով՝ անձով, բնությամբ, դեմքով, կամքով եւ ներգործությամբ, կամ հավատա, որ Քրիստոս երկուս է ամեն ինչում ու ո՛չ թե մասամբ՝ մեկ, մասամբ՝ երկու: Քանի որ մենք հավատում ենք, որ Բանն Աստծու Անձն Իր առանձ-

նավորական կատարելության միավորվեց մարդկային առանձնավորական կատարելության հետ եւ նրա հետ եղավ մեկ՝ ամեն ինչով, այսինքն՝ անձով, բնության մեջ, դեմքով, կամքով եւ ներգործությամբ՝ անշփոթապես ու անբաժանորեն: Եւ իր վերցրած այդ բնության մեջ Նա կամավորաբար կրեց այդ բնությանը հատուկ բոլոր կրքերն ու թշվառությունները՝ բացառությամբ մեղքի եւ անգոսնելի կրքերի, ու իր Աստվածությամբ նաեւ անախտ եւ մշտապես պարզ ու անհպելի մնաց: Քանի որ Նա կատարյալ Աստված էր, Որը, միանալով մարմնին, կրում էր նաեւ այդ մարմնական կրքերը, թեպետ մարմնով էր կրում: Որպես եւ սուրբ Պողոսն է ասում. «...ինչպես որ Ինքը շարժարվեց՝ փորձառություն ձեռք բերելով, այնպես կարող է օգնել փորձության ենթարկվածներին» (Եբր. Բ. 18): Այսինքն՝ Աստված էր, որ շարժարվեց մարմնով ու փորձառություն ձեռք բերեց: Մենք նույնպես հավատում ենք, որ Աստված իր աստվածային բնությամբ միշտ պարզ, անախտակիր ու անհպելի է արարածների համար, ուստի եւ Նրան չեն կարող մերձենալ ախտերն ու կրքերը, բայց Նա իր կամքով անբաժանաբար միավորվեց մարմնի հետ ու այն իր մարմինը դարձրեց եւ նրա հետ մեկ եղավ, ու այդուհետեւ իր ու իր մարմնի միջեւ որեւէ բաժանում ցույց չտվեց, քանի որ նույն Ինքը՝ Աստված, մարդացավ: Այս իսկ պատճառով էլ Աստվածաշունչ Սուրբ Գիրքը բոլոր տեղերում Քրիստոսին որպես մարդացած Աստված է ցույց տալիս եւ թե՛ աստվածավայել հրաշքները, որոնք Նա գործում էր աստվածաբար, թե՛ մարդավայել կրքերը, որոնք մարդաբար կրում էր, վերագրում է միեւնույն [էակին], այսինքն՝ մարդացած Աստծուն, այլ ո՛չ թե այս մեկը՝ մեկին, այն մեկը՝ մյուսին, այսինքն՝ աստվածավայելը՝ Աստծուն, իսկ մարդավայելը՝ մարդուն: Այդպես դավանողներին սուրբ Կյուրեղը նշում է՝ ասելով. «Եթե որեւէ մեկը Քրիստոսի կամ ավետարանիչների եւ առաքյալների խոսքերից երկու «երես» ու երկու տեսակի զորություններ տարանջատի՝ իբրեւ թե որոշներն Աստծուն, իսկ որոշներն էլ մարդուն են հատուկ, նզովյալ լինի»: Իսկ Նեստորին գրում է. «Ավետարանում մեր Փրկչի խոսքերում ո՛չ իրարից տարանջատված երկու «երես» կամ երկու զորություն ենք տեսնում եւ ո՛չ էլ նույնիսկ մեկ եզոդ Քրիստոսին՝ երկուսի բաժանված, որովհետեւ թեպետ գիտենք, որ Նա երկուսից է «միացած», այսինքն՝ Աստծուց եւ մարդուց, սակայն այդ միության շնորհիվ անբաժանելիորեն է միավորված»: Որպես մարդ՝ Սուրբ Հոգուց ու մարմնից է «կազմված», սակայն թող որեւէ մեկը «երկու» չասի, այլ «մեկ՝ երկուսից»: Այսպիսով՝ մեկ Քրիս-

տոսին, ըստ մարդկության եւ ըստ Աստվածության, որպէս «մեկ» պիտի խոստովանենք: Այդպէս նաեւ Ավետարանի խոսքերը մեկ զորութեան ու մեկ դեմքի, այսինքն՝ մարմնացած Բանին պիտի վերագրենք: Քանի որ, համաձայն Սուրբ Գրքի, Տեր Հիսուս Քրիստոս մեկ է:

Արդ, Սուրբ Գիրքը երեք եղանակներով է խոսում Քրիստոսի մասին. երբեմն խոսում է իբրեւ պարզ Աստծու մասին, երբ ասում է՝ «Ես եւ Իմ Հայրը մի ենք» (Հովհ. Ժ. 30), եւ թե՛ «Ես կայի նախքան Աբրահամի լինելը» (հմմտ. Հովհ. Ը. 58), ու այսպիսի այլ խոսքեր: Եւ դա այն բանի համար էր, որպէսզի մենք, Նրան որպէս մարդ տեսնելով, իբրեւ լոկ մարդ չկարծենք, այլ գիտենանք, որ Նա, Ով որպէս մարդ է երեւում, ճշմարիտ Աստված է, որ գոյություն ունէր ավելի առաջ, քան աշխարհը գոյություն կունենար, ու որ Նա Հոր հետ մեկ էր էությունմբ եւ բնությունմբ:

Երբեմն նաեւ Սուրբ Գիրքը Նրան որպէս լոկ մարդ ցույց տալով է խոսում Նրա մասին, ինչպէս այն ժամանակ, երբ [Քրիստոս] հրեաներին ասում էր. «Ուզում եք սպանել մի մարդու՝ Ինձ, որ ասացի ճշմարտությունը» (Հովհ. Ը. 40): Եւ թե՛ «Իմ Հայրը մեծ է, քան Ես» (Հովհ. ԺԴ. 28), եւ կամ՝ «Աստված Իմ, ինչո՞ւ թողեցիր Ինձ» (Մատթ. ԻԷ. 46), ու շատ ուրիշ նմանատիպ խոսքեր: Սա էլ այն բանի համար էր, որպէսզի չկարծենք, թե Նա միայն երեւութապէս էր հայտնվել, այլ գիտենանք, որ Նա, Ով ճշմարիտ Աստված է, մարմին առավ Ադամի զարմից ու եղավ ճշմարիտ մարդ եւ մարդու Որդի: Ու քանի որ Նա ճշմարիտ մարդ եղավ, հետեւաբար դա պետք է ցույց տար՝ մարդու բոլոր հատկություններն Իր վրա ճշմարտապէս կրելով. ըստ Իր մարդկության՝ Հորն ավելի մեծ համարել եւ Իրեն Աստված կոչել, ու դարձյալ, ըստ մարդկության՝ տրտմել, երկնչել, աղոթել, քաղցել եւ ծարավել ու մինչեւ իսկ մատնվել, խաչվել եւ մեռնել: Քանի որ Նա, Ով Իր կամքով հաճեց մարդ լինել, կամավորաբար հաճեց նաեւ մարդկային կրքերը կրել, քանի որ եթե չպիտի կրեր դրանք, ուրեմն էլ ի՞նչ կարիք կար մարդ դառնալու, կամ ի՞նչն ստիպեց Նրան դա անել: Համաձայն սուրբ Ներսէսի խոսքերի՝ «քանի որ Բանն Աստված մարդկային կատարյալ բնությունը վերցրեց, ուստի հարկ էր, որ Նա Իր տնօրինության մեջ նաեւ երկյուղ եւ տրտմություն կրեր»:

Նաեւ երբեմն Սուրբ Գիրքը փոխատրությունմբ է խոսում Նրա մասին, այսինքն՝ աստվածավայելը մարդուն վերագրելով, իսկ մարդավայելը՝ Աստծուն: Եւ սա էլ այն բանի համար, որ քանի որ Քրիստոս Աստծուց եւ մարդուց էր, Նրան «երկու» կամ իրարից «տարանջատված» Աստված եւ

մարդ չկարծեինք, կամ թե իբր՝ մեկն ուրիշ էր, մյուսը՝ ուրիշ: Այլ որպեսզի գիտենանք, որ անճառելի միավորությունից հետո Նա բոլորովին մեկ եւ նույնն է. մեկ Որդի՝ Հայր Աստծու եւ Սուրբ Կույսի, մեկ Քրիստոս, մեկ Տեր՝ մեկ անձով, մեկ բնությունմբ, մեկ դեմքով, մեկ ներգործությամբ եւ մեկ կամքով: Քանի որ Նա, Ով ճշմարիտ Աստված էր, նույն Ինքը եղավ ճշմարիտ մարդ, ուստի եւ Նա, Ով Աստված էր, միաժամանակ նաեւ մարդ էր, ու Նա, Ով մարդ էր, նաեւ Աստված էր: Այս իսկ պատճառով էլ Քրիստոսի մեջ Աստված եւ մարդը մեկ եւ նույնն է: Ահա թե ինչու [Աստվածաշունչը] Աստծուն վայելը մարդուն է վերագրում, իսկ մարդուն վայելը՝ Աստծուն՝ որպես մեկ եւ նույն համարելով: Ահավասիկ, տե՛ս, Ինքը՝ Քրիստոս, այն, ինչ վայել է Աստվածությունը, մարդկությունն է վերագրում՝ ասելով. «Ոչ ոք երկինք չի ելել, եթե ոչ երկնքից իջածը՝ Մարդու Որդին, որ երկնքից էր» (Հովհ. Գ. 13): Եւ թե՛ «պիտի տեսնեք մարդու Որդուն բարձրանալիս այնտեղ, ուր առաջ էր» (հմմտ. Հովհ. Զ. 63): Աստծու Բանը եւ Որդին իջավ երկնքից, ա՛յն երկնքից, որտեղ որ մշտապես գտնվում էր Հոր հետ, [Աստծո՛ւ] Որդին, եւ ո՛չ թե մարդու, սակայն անբաժանելի միավորության շնորհիվ,— ասում է,— «մարդու Որդին՝ երկնքից իջած, որ միշտ երկնքում է»: Ու շատ ուրիշ այսպիսի օրինակներ: Այդպես նաեւ այն, ինչ մարդկությանն է վայել, [Սուրբ Գիրքն] Աստծուն է վերագրում, ինչպիսին այն դրվագն էր, երբ Քրիստոս ի ծնե կույրին հարցրեց, թե՛ «դու հավատո՞ւմ ես Աստծու Որդուն», եւ կույրն ասաց. «Տե՛ր, ո՞վ է, որ հավատամ նրան»: Եւ Քրիստոս պատասխանեց՝ ասելով, թե՛ «Դու տեսար նրան, եւ Նա, Ով խոսում է քեզ հետ, Նա Ինքն է Աստծու Որդին»: Կույրը մարդու էր տեսնում, մարդու ձայն եւ խոսք էր լսում, բայց Քրիստոս ասում է՝ «Նա՛ է Աստծու Որդին»: Որպես թե կամենա ասել, թե «Նա, Ով մարմնով որպես մարդ է երեւում, նույն Ինքը Աստծու Որդին եւ Հոր Բանն է»: Այսպես նաեւ սուրբ Հովհաննեսն է ասում. «Որ սկզբից էր... Որին ականատես իսկ եղանք... եւ Որին մեր ձեռքերը շոշափեցին... Կենաց Բանը» (Ա Հովհ. Ա. 1): Մարդու էին տեսնում եւ շոշափում էին Նրա մարմինը, ու Նրան է, որ առաքյալը «սկզբից եւեթ եղող» եւ «Կենաց Բան» է կոչում: Իսկ սուրբ Պողոսն ասում է. «Որովհետեւ, եթե ճանաչեին Նրան, արդարեւ, չէին խաչի փառքի Տիրոջը» (հմմտ. Ա Կորնթ. Բ. 8): Ահավասիկ, խաչված մարդուն «փառքի Տեր» է կոչում: Այդ նույն կերպ նաեւ Եսային է ասում. «Նա մեր մեղքերն է վերցնում եւ մեզ համար չարչարվում» (հմմտ. Ես. ԾԳ. 4): Որպես թե՛ նույն իսկալը, Որն Աստված եւ մարդ է, Նա Ինքն Աստվածու-

Թյամբ վերցնում է մեր մեղքերն ու մարդկության մեջ շարժարկում է: «Նա՛ է,— ասում է,— միեւնույն շարժարկողն ու մեղքերը վերցնողը»... «Նա» եւ ո՛չ թե «նրանք», կամ թե՛ մեկ ուրիշը՝ շարժարկող, իսկ մեկ ուրիշն էլ՝ մեղքերը վերցնող: Եւ այսպիսի շատ այլ օրինակներ կան Սուրբ Գրքում՝ անբաժանելի միավորության մասին, որոնք մարդկային հատկություններն Աստծուն են վերագրում, իսկ Աստծու հատկանիշները՝ մարդուն՝ այդպիսով բոլորովին վերացնելով երկվությունն ու այլեւայլությունները: Քանի որ թեպետ նախքան Բանի մարդանալն անհնար էր, որ մարդու հատկանիշներն Աստծուն վերագրվեին, իսկ Աստծունը՝ մարդուն, սակայն այնժամ, երբ Աստված Ինքը խոնարհվեց դեպի մեր աղքատ բնությունը, որը եւ խառնելով՝ անբաժանաբար ու անշփոթապես միացրեց Իր աստվածային բնությանը եւ այդ [աստվածամարդկային բնությամբ] կրեց մարդկային կրքերը ու այդ միեւնույն բնությամբ դարձյալ բարձրացավ Հոր մոտ (Ումից երբեւէ չբաժանվեց) եւ բազմեց Նրա աջ կողմում, նույն այդ մարմնով երկրպագություն ընդունեց երկնավորներից ու երկրավորներից, այդուհետեւ արդեն իսպառ վերացավ այդքան անբավ հեռավորությունը եւ աննմանելի օտարությունը, եւ Աստված ու մարդը մեկ եւ նույն դարձան: Այս իսկ պատճառով էլ մեկ եւ նույն մարդացած Աստծուն առանց խտրության վերագրվեցին թե՛ աստվածավայել եւ թե՛ մարդավայել հատկանիշները: Ինչպես որ նաեւ ձեր բազմագետ ու երբեմնասխալ Ալբերտն է ասում, թե «մի այնպիսի միավորություն էր տեղի ունեցել, որ մինչեւ իսկ ինչ որ Աստծուն է հատուկ, վերագրվում է նաեւ մարդուն, եւ ինչ որ մարդու մասին է ասվում, դա վերաբերում է նաեւ Աստծուն»: Ահա թե ինչու նաեւ մենք՝ հայերս, Քրիստոսի կրած բոլոր կրքերն ու շարժարանքները մեկ եւ նույն մարդացած Բանն Աստծունն ենք համարում ու Աստծուն ենք վերագրում՝ հավատալով, որ նույն Ինքը՝ անշարժարելի եւ անմահ Աստված էր, որ շարժարկեց ու մեռավ մեզ համար: Իսկ ովքեր այսպես չեն դավանում, բնականաբար «երկու» են խոստովանում. մեկը՝ Աստված, իսկ մյուսը՝ մարդ, մեկը՝ շարժարակիր, իսկ մյուսը՝ մեղքերը վերցնող: Ինչպես որ Լեւոնը՝ հավատի խառնակիչն է ասում իր թունալի տոմարի մեջ, թե «յուրաքանչյուրը կրում էր իր հատկությունը. մեկը պայծառանում էր հրաշքներով, իսկ մյուսը ստորին թշվառությանն էր մատնվում»: Անկասկածելի է, որ այսպես ասողներն այն ինչպալին լուի մարդ են դավանում, իսկ լուի մարդու մահը ո՛չ կարող է փրկություն գործել, եւ ո՛չ էլ Նրա մարմինը կարող է կյանք տալ այն ճաշակողներին:

Հարցրո՞ւ երկաբնակին, թե Նրան, Որ Գողգոթայում գամվեց խաչին, Աստված է խոստովանում, թե՞ մարդ: Եթե ասի՝ «մարդ եմ խոստովանում», դու ասա. «Լոկ մարդու խաչին ինչո՞ւ ես երկրպագում. ուրեմն մարդապաշտ ես...»: Իսկ եթե ասի՝ «Աստված եմ խոստովանում», այնժամ նաեւ ասա նրան. «Ապա ինչո՞ւ ես «Սուրբ Աստուած»-ից «խաչեցար»-ը դուրս մղել եւ ինչո՞ւ չես ասում, թե «Սուրբ Աստված, որ խաչվեցիր մեզ համար, ողորմի՛ր մեզ», ու դեռ մի բան էլ մեզ ես ծաղրում «խաչված Աստված» ասելու համար»: Արդ, ասա՛ ինձ, ո՞վ երկաբնակ, դո՞ւ, որ Քրիստոսի երկու բնություններն իրարից բաժանված ես համարում՝ մեկը մյուսից առանձին-առանձին, մեկը՝ աստվածային, իսկ մյուսը՝ մարդկային, ուրեմն Քրիստոս ո՞ր բնությամբ խաչվեց. աստվածային բնությամբ, թե՞ մարդկային: Բնականաբար այս երկուսից մեկն ես պարտավոր ընտրել, քանի որ Քրիստոս խաչվեց, եւ դու համարում ես, որ այդ Քրիստոսը երկու բնություն ունի՝ առանց միավորության: Այստեղից էլ, իհարկե, հետեւում է, որ Քրիստոս կա՞մ միայն աստվածային բնությամբ է խաչվել եւ կա՞մ միայն՝ մարդկային բնությամբ: Եթե ասես, որ միայն աստվածային բնությամբ է խաչվել, ահավասիկ, աստվածաշարժար ու անաստված կղառնաս, քանի որ աստվածային պարզ ու անախտակիր բնությունը խաչված եւ մեռած ես խոստովանում: Իսկ եթե ասես, թե միայն մարդկային բնությամբ էր խաչին գամված, ինչպես որ ասում եք, ահավասիկ, մարդապաշտ կլինես, որովհետեւ երկրպագում ես այդ Խաչալին ու Նրա խաչին: Իսկ եթե, համաձայն քո դավանանքի, նաեւ չերկրպագես, ապա հրեա ու անհավատ կղառնաս՝ չհավատալով, որ Քրիստոս Աստված է:

Եւ եթե ասես, որ թեպետ մարդկային բնությամբ էր խաչի վրա, սակայն աստվածային բնությունը նույնպես Նրա հետ էր՝ միայն թե առանց որեւէ շարժարանք կրելու, ապա դա էլ կարելի է ասել նաեւ բոլոր սրբերի վերաբերությամբ, որովհետեւ բոլոր սուրբ մարտիրոսներն ուրիշ ի՞նչ կերպ կարող էին կրել այդքան սարսուռի շարժարանքները, եթե Աստված նրանց հետ չլիներ՝ նրանց օգնելու համար: Չէ՞ որ նաեւ սրբերին է ասում. «Մի՛ երկնչիր, քանի որ Ես քեզ հետ եմ»: Ուրեմն այդպիսով դու Քրիստոսին որպես սրբերից մեկը համարած կլինես: Դարձյալ, այդպես խորհելու դեպքում Հոր եւ Սուրբ Հոգու մասին նույնպես կարելի կլինեն ասել, թե խաչի վրա Քրիստոսի հետ էին, քանի որ Քրիստոսի հետ բնությամբ մեկ են, սակայն անհաղորդ էին Նրա շարժարանքներին: Իսկ եթե այդպես լինեն, ապա ուրեմն ի՞նչ հարկ էր, որ միայն Որդին մարմնանար, կամ այդ

ինչ առանձնահատուկ արդյունք ու երախտիք էր բովանդակում նրա մարդեղությունը մեզ համար. չէ՞ որ, համաձայն ձեր հավատքի, [Քրիստոս] լոկ մարդ էր՝ խաչին գամված, իսկ Աստված էլ նրա հետ էր՝ նրան օգնելու համար:

Իսկ եթե ասես, որ թեպետ միայն մարդկային բնությունն էր շարժարանքներ կրում, սակայն Բանն Աստված այդ շարժարանքներն Իրենն էր համարում սոսկ անվանաբար, դա եւս վերաբերելի է բոլոր սրբերին, ինչպես որ Քրիստոս է ասում առաքյալների առնչությամբ. «Ով ձեզ է անարգում, Ինձ է անարգում» (հմմտ. Ղուկ. Ժ. 16): Եւ Սամուելին էլ ասում էր [Տերը]. «Ոչ թե քեզ արհամարհեցին, այլ Ինձ»: Սրա համար էլ սուրբ Կյուրեղը նշում է այդպես դավանողներին՝ ասելով, որ «եթե մեկը շարժարանքներն ու մահը Բանն Աստծունը համարի միայն վերաբերությամբ (եւ ոչ ճշմարտապես), կամ էլ «երկուսի» բաժանի շարժարանքներն ու հրաշքները՝ մի մասը Աստծուն վերագրելով, իսկ մյուս մասը՝ մարդուն, նզովյալ թող լինի»: Քանի որ թե՛ շարժարանքներն ու մահն էին Բանինը եւ մարմնինը, թե՛ փառքն ու հավերժ կենդանությունն էին Բանինը եւ մարմնինը՝ որպես մեկ բնություն: Հետեւաբար այդ նզովքին են արժանի նրանք, ովքեր «մեկ» Քրիստոսին «երկուսի» են բաժանում եւ շարժարանքները լոկ մարդուն վերագրում:

Շարունակելի

Գրաբարից փոխադրությունը՝
ԱՆՆԱ ՀՈՎՍԵՓՅԱՆԻ
ԵՒ ԳԵՒՈՐԳ ՍՐԿ. ԿԱՐԱՊԵՏՅԱՆԻ

